

BA Filosofie
BA Filosofie van een Bepaald Wetenschapsgebied
Rijksuniversiteit Groningen

© 2023 Academion

www.academion.nl
info@academion.nl

Projectcode P2225

Inhoud

Samenvatting	4
Scoretabel	6
Introductie	7
Procedure	7
Panel	8
Informatie over de opleiding	9
Beschrijving van de beoordelingsstandaarden	11
Organisatie van het onderwijs	11
Reflectie op de vorige beoordeling	11
Standaard 1. Beoogde leerresultaten	11
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	13
Standaard 3. Toetsing	19
Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten	23
Eindoordeel	24
Ontwikkelpunten	24
Bijlage 1. Beoogde leerresultaten	26
Bijlage 2. Opleidingscurriculum	28
Bijlage 3. Bezoekprogramma	34
Bijlage 4. Geraadpleegde materialen	35

Samenvatting

Standaard 1. Beoogde leerresultaten

Het panel is positief over het brede en klassieke profiel van de bacheloropleiding Filosofie. Het panel stelt vast dat daarbinnen bijzondere aandacht is voor de historische ontwikkeling van de filosofie en de samenhang met de samenleving, en dat er een duidelijke relatie tussen onderwijs en onderzoek wordt gelegd. Het panel beoordeelt de beoogde leerresultaten van de opleiding, wat betreft niveau en oriëntatie, als passend voor een wetenschappelijke bacheloropleiding. De leeruitkomsten doen recht aan het brede profiel en het panel ziet de eigen accenten terug.

Het panel concludeert dat de bacheloropleiding Filosofie van een Bepaald Wetenschapsgebied studenten opleidt om de filosofische aspecten van het eigen wetenschapsgebied nader te onderzoeken. De opleiding heeft gekozen voor zeven wetenschapsgebieden die aansluiten bij het Groningse bacheloraanbod. De opleiding heeft dit uitgewerkt in één set beoogde leerresultaten die gelden voor alle tracks. Het panel concludeert dat de beoogde leerresultaten passen bij de profilering, de vereisten vanuit het vakgebied en het niveau van een academische bacheloropleiding.

Het panel moedigt de opleidingen aan de facultaire raad van advies en de alumni actiever te betrekken bij het vaststellen van de doelen en inhoud van het programma.

Standaard 2. Onderwijsleeromgeving

Het panel concludeert dat het curriculum en de onderwijsleeromgeving van de bacheloropleidingen Filosofie en FveW van voldoende kwaliteit zijn om studenten de beoogde leerresultaten te laten behalen. De gevarieerde werkvormen hebben aandacht voor persoonlijk en activerend onderwijs. Bij Filosofie ziet het panel dat de zorgvuldige opbouw wel betekent dat de keuzemogelijkheden van studenten zijn beperkt tot het derde jaar. Het panel waardeert dat studenten zich niet alleen vakinhoudelijk breed bekwamen, maar ook in zowel filosofische als algemene vaardigheden. Bovendien passen ze deze binnen en buiten de academie toe; het vak Buiten de Muren is hier een goed voorbeeld van. Ook is het panel positief over de toegenomen aandacht voor diversiteit en inclusie in het curriculum en het panel moedigt aan deze aandacht vast te houden. Bij FveW vindt het panel het filosofisch deel van 60 EC vrij beperkt, al acht het dit acceptabel vanwege de specifieke focus op filosofische verdieping die aansluit bij het eigen vakgebied, en omdat het cursusmateriaal, de gesprekken en eindwerken bevestigen dat de studenten de leeruitkomsten binnen de opleiding kunnen behalen. De opleiding heeft op basis van een gedegen adviesrapport verbeterpunten gesignaleerd en dit als uitgangspunt genomen voor een herziening van het minordeel. Het panel herkent de aandachtspunten en deelt de verwachting dat de geplande herziening vanaf 2024-2025 zorgt voor meer samenhang in de leerstof, studenten meer oefening biedt door vanaf het begin aandacht te besteden aan filosofische vaardigheden, en zo de aansluiting op de verdiepende onderdelen en bijbehorende toetsing verbetert. Het panel raadt aan om actieve deelname aan onderwijs van essentiële filosofische vaardigheden verplicht te stellen voor FveW-studenten.

De kleinschaligheid van de faculteit draagt bij aan een leeromgeving met een goede sfeer, persoonlijke aandacht en korte lijnen. Het panel is positief over de kwaliteit en betrokkenheid van het docententeam. Vakinhoudelijk is brede expertise aanwezig, ook op de snijvlakken van wetenschapsgebieden die relevant zijn voor FveW. De diversiteit in het docententeam, waaronder het evenwicht tussen mannen en vrouwen, ziet het panel nog als een verbeterpunt. Het benoemen van een streefcijfer kan helpen de ambitie op het

gebied van genderbalans te verduidelijken. Studenten krijgen in beide opleidingen de benodigde ondersteuning met een introductie, carrièreovertredend, studieadvies en een afgebakend scriptietraject.

Op basis van de interviews vindt het panel de gekozen onderwijstaal, Nederlands bij Filosofie en Engels bij FveW, inhoudelijk verdedigbaar. Wel raadt het aan de visie op onderwijstaal per opleiding te expliciteren en waar een andere taal en anderstalige opleidingsnaam wordt gehanteerd dit inhoudelijk te verantwoorden.

Standaard 3. Toetsing

Op basis van de documentatie en gesprekken concludeert het panel dat het systeem van toetsing adequaat is binnen beide opleidingen. Het panel signaleert een aantal verbeterpunten, maar vindt dat daar voldoende positieve punten tegenover staan en dat de basiskwaliteit van de toetsing geborgd is. Uit het toetsplan en het beschikbare materiaal maakt het panel op dat de toetsvormen voldoende passend en gevarieerd zijn in relatie tot de beoogde leerresultaten, al dient het toetsprogramma nog inzichtelijk te maken hoe de specifieke leerdoelen van cursusonderdelen verband houden met de beoogde leerresultaten op opleidingsniveau. Voor de belangrijkste toetsvormen zijn *rubrics* ontwikkeld, wordt gewerkt met peer review en zijn de beoordelingscriteria doorgaans helder. De polyvalente specialisatievakken kennen gedifferentieerde toetsing afgestemd op de leerdoelen van de verschillende opleidingen.

Positieve punten bij de beoordeling van de eindwerken zijn het scriptieprotocol, het vier-ogenprincipe waarbij de toegevoegd beoordelaar uit een andere vakgroep komt, de plagiaatcheck en richtlijnen voor generatieve AI, en het uitgebreide facultair beoordelingsformulier met duidelijke *rubric*. Het panel concludeert dat de beoordeling van de eindwerken in de basis voldoet, maar dat bepaalde onderdelen impliciet blijven of gemeenzaam worden geregeld. Het beveelt daarom sterk aan de beoordelingsprocedure in meer detail uit te werken en te zorgen dat de beoordelingen duidelijk maken hoe de waardering van verschillende onderdelen tot het eindcijfer heeft geleid. Afgaand op de gesprekken oordeelt het panel dat het gemeenschappelijk begrip van de beoordelingsprocedure voldoende basis biedt om dit concreter uit te werken.

De examencommissie vervult haar wettelijke borgingstaak in voldoende mate, maar treedt vanwege beperkte ondersteuning overwegend reactief op. Dat is kwetsbaar, en het blijft naar de toekomst toe een belangrijk punt van aandacht, maar omdat de examencommissie recent al enige ondersteuning heeft gekregen en relevante zaken wel signaleert, verwacht het panel dat met betere ondersteuning de commissie haar rol proactiever oppakt. Het panel vindt het belangrijk dat de examencommissie haar taak goed kan vervullen en beveelt aan dat de faculteit de commissie daarbij maximaal ondersteunt.

Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten

Het panel stelt vast dat de eindwerkstukken van de opleidingen Filosofie en FveW in het algemeen voldoen aan de eisen die gesteld worden aan eindwerken van bachelorniveau. De bestudeerde scripties hebben een goed afgebakende probleemstelling, studenten gaan voldoende in op de argumenten die beschikbaar zijn in de literatuur en in elk werk geven studenten hun eigen opinie op de materie. Wel constateert het panel, in lijn met de beoordeling van het vorige panel, dat niet alle eindwerken bij FveW de mate van filosofische reflectie op het specifieke wetenschapsgebied laten zien die de opleiding beoogt. De acties vanuit de opleiding sorteren nog niet het benodigde effect. Het panel adviseert daarom nadrukkelijker in het scriptie- en beoordelingsproces van de bachelorscriptie FveW in te bouwen dat het onderzoek wordt geplaatst in de bredere context van filosofische reflectie op de specifieke discipline. Alumni van beide bacheloropleidingen waren te spreken over hun genoten opleiding. Ze studeren doorgaans verder in een aanverwante masteropleiding en ervaren daarbij geen aansluitingsproblemen.

Scoretabel

Het panel beoordeelt de opleiding als volgt:

B Filosofie

Standaard 1: Beoogde leerresultaten	voldoet
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoet
Standaard 3: Toetsing	voldoet
Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten	voldoet

Algemeen eindoordeel positief

B Filosofie van een Bepaald Wetenschapsgebied

Standaard 1: Beoogde leerresultaten	voldoet
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoet
Standaard 3: Toetsing	voldoet
Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten	voldoet

Algemeen eindoordeel positief

Prof. dr. Gerd Van Riel
Voorzitter

Dr. Irene Conradie
Secretaris

Datum: 28 maart 2024

Introductie

Procedure

Visitatie

De bacheloropleidingen Filosofie en Filosofie van een Bepaald Wetenschapsgebied van de Rijksuniversiteit Groningen werden op 14 en 15 november 2023 door een onafhankelijk peer review panel beoordeeld in het kader van de visitatiegroep Wijsbegeerte. Dit cluster bestond uit 29 opleidingen van de Universiteit Leiden, Universiteit Twente, Universiteit Utrecht, Tilburg University, Rijksuniversiteit Groningen, Erasmus Universiteit Rotterdam, Vrije Universiteit Amsterdam, Radboud Universiteit en de Universiteit van Amsterdam. De beoordeling verliep volgens de procedure en standaarden van het NVAO Beoordelingskader Accreditatiestelsel Hoger Onderwijs Nederland (d.d. september 2018).

In opdracht van het cluster Wijsbegeerte verzorgde evaluatiebureau Academion de begeleiding van de visitatie. Fiona Schouten trad op als coördinator en secretaris en ook Irene Conradie, Mariette Huisjes, Marieke Schoots en Anne-Lise Kamphuis waren secretaris binnen het cluster. Zij zijn door de NVAO gecertificeerd en als secretaris geregistreerd.

Vorbereiding

In samenspraak met de instellingen en opleidingen stelde Academion het visitatiepanel samen, rekening houdend met de expertise en onafhankelijkheid van de leden en met de consistentie binnen het cluster. De NVAO stemde op 24 juli 2023 in met de samenstelling van het panel. De coördinator instrueerde de panelvoorzitter op 20 juli 2023 over diens rol binnen de visitatie volgens het Profiel van de voorzitter (NVAO 2016).

De contactpersonen van de instelling stelden voor het visitatiebezoek een bezoekprogramma op in overleg met de coördinator (zie bijlage 3). De Faculteit Wijsbegeerte selecteerde vervolgens voor elke gespreksronde representatieve gesprekspartners. Daarnaast bepaalde de Faculteit dat het ontwikkelgesprek zou worden vormgegeven als onderdeel van het bezoek. Op basis van dit gesprek werd een apart ontwikkelverslag gemaakt.

In de aanloop naar de visitatie stuurden de opleidingen een lijst van afgestudeerden over de periode januari 2022 tot en met augustus 2023 naar de coördinator. Uit deze lijst selecteerde de panelvoorzitter in samenspraak met de coördinator vijftien eindwerken per opleiding. Daarbij hielden zij rekening met de spreiding van de eindcijfers en de beoordelaars, en met de verschillende afstudeertracks. Voorafgaand aan het bezoek stelden de opleidingen de geselecteerde eindwerken met bijbehorende beoordelingsformulieren beschikbaar aan het panel. Door aanlevering van een onjuist geadmistreerd eindwerk heeft het panel voor de bacheloropleiding Filosofie van een Bepaald Wetenschapsgebied zestien eindwerken bestudeerd. Ook zonden de opleidingen het panel hun zelfevaluatierapporten en aanvullende stukken toe (zie bijlage 4).

De panelleden bestudeerden de ontvangen informatie en stuurden hun bevindingen op naar de secretaris. De secretaris verzamelde de vragen en opmerkingen van het panel in een document en verspreidde dit onder de panelleden. Kort voor de visitatie hield het panel een vooroverleg waarin de voorlopige bevindingen naar aanleiding van het zelfevaluatierapport, de gelezen eindwerken en de taakverdeling ter sprake kwamen. Eerder al was het panel geïnformeerd over het van toepassing zijnde beoordelingskader, de werkwijze en de planning van visitaties en rapportage.

Bezoek

Tijdens het visitatiebezoek sprak het panel met verschillende opleidingsvertegenwoordigers (zie bijlage 3). Ook bood het panel studenten en docenten de gelegenheid om informeel met het panel te spreken tijdens een inloopspreekuur. Van deze gelegenheid is geen gebruik gemaakt. Het panel beëindigde de visitatie met een intern overleg om de voorlopige bevindingen te formuleren. Ter afsluiting van de visitatie gaf de voorzitter een publieke mondelinge toelichting, waarin hij de voorlopige indrukken, algemene observaties en suggesties voor ontwikkelpunten van het panel presenteerde.

Rapportage

De secretaris schreef een conceptrapport op basis van de bevindingen van het panel en legde dat voor aan de coördinator voor een collegiale toets. Daarna vroeg de secretaris de panelleden om het rapport te bekijken en van feedback te voorzien. Na verwerking van de feedback en na akkoord van het panel stuurde de secretaris het rapport naar de Faculteit Wijsbegeerte met het verzoek om feitelijke onjuistheden te melden. De secretaris paste de feitelijke onjuistheden in het rapport aan op aanwijzing van de panelvoorzitter. Vervolgens stelde het panel het rapport vast en stuurde de coördinator het naar de Faculteit Wijsbegeerte van de Rijksuniversiteit Groningen.

Panel

Bij de clustervisitatie Wijsbegeerte zijn de volgende panelleden betrokken:

- Prof. dr. Martin van Hees, hoogleraar Morele en Politieke Filosofie en decaan, Amsterdam University College (AUC) – voorzitter;
- Prof. dr. Gerd Van Riel, hoogleraar Antieke Filosofie en decaan van het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte aan de KU Leuven – voorzitter en panellid;
- Prof. dr. Mariëtte van den Hoven, hoogleraar Medische Ethiek, Amsterdam UMC;
- Prof. dr. Thomas Reydon, hoogleraar Wetenschaps- en Techniekfilosofie, Leibniz Universität Hannover;
- Em. prof. dr. Jos de Mul, hoogleraar Wijsgerige Antropologie, Erasmus Universiteit Rotterdam;
- Prof. dr. Sonja Smets, hoogleraar Logica en Epistemologie, Universiteit van Amsterdam;
- Prof. dr. Bart Raymaekers, hoogleraar Morele Filosofie en Filosofie van het Recht, KU Leuven;
- Prof. dr. Geert Van Eekert, hoogleraar Europese Filosofie, Universiteit Antwerpen;
- Prof. dr. Martine Prange, hoogleraar Filosofie van mens, cultuur en samenleving, Tilburg University;
- Prof. dr. Wybo Houkes, hoogleraar Wetenschaps- en Techniekfilosofie, Technische Universiteit Eindhoven;
- Prof. dr. Federica Russo, hoogleraar Philosophy and Ethics of Techno-Science, Universiteit Utrecht;
- Dr. Victor Gijsbers, universitair docent Filosofie, Universiteit Leiden;
- Prof. dr. Vincent Blok, hoogleraar Techniekfilosofie en Responsible Innovation, Wageningen University & Research;
- Prof. dr. Rein Raud, hoogleraar Asian and Cultural Studies, Tallinn University;
- Prof. dr. Corien Bary, hoogleraar Logische Semantiek, Radboud Universiteit;
- Dr. Elsbeth Brouwer, universitair docent Filosofie van Taal en Cognitie, Universiteit van Amsterdam;
- Prof. dr. Erik Weber, gewoon hoogleraar in de wetenschapsfilosofie, Universiteit Gent;
- Dr. Constanze Binder, universitair hoofddocent Filosofie, Erasmus Universiteit Rotterdam – referent;
- Dr. Bruno Verbeek, universitair docent Ethiek en Politieke Filosofie, Universiteit Leiden – referent;
- Sarah Boer, masterstudent Philosophy, Politics, and Society, Radboud Universiteit – student-lid;

- Tim van Alten, masterstudent Philosophy of Science, Technology and Society, Universiteit Twente – student-lid;
- Christa Laurens, masterstudent Modern European Philosophy, Universiteit Leiden – student-lid.

Het panel dat de bacheloropleiding Filosofie aan de Rijksuniversiteit Groningen beoordeelde, bestond uit de volgende leden:

- Prof. dr. Gerd Van Riel, hoogleraar Antieke Filosofie en decaan van het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte aan de KU Leuven – voorzitter;
- Prof. dr. Sonja Smets, hoogleraar Logica en Epistemologie, Universiteit van Amsterdam;
- Prof. dr. Mariëtte van den Hoven, hoogleraar Medische Ethiek, Amsterdam UMC;
- Dr. Constanze Binder, universitair hoofddocent Filosofie, Erasmus Universiteit Rotterdam – referent;
- Dr. Bruno Verbeek, universitair docent Ethiek en Politieke Filosofie, Universiteit Leiden – referent;
- Sarah Boer, masterstudent Philosophy, Politics, and Society, Radboud Universiteit – student-lid.

Informatie over de opleiding

Naam van de instelling: Rijksuniversiteit Groningen
 Status van de instelling: Bekostigde instelling
 Resultaat instellingstoets: Positief

Naam van de opleiding: Filosofie
 CROHO-nummer: 56081
 Niveau van de opleiding: Bachelor
 Oriëntatie van de opleiding: Academisch
 Aantal studiepunten: 180 EC
 Afstudeerrichtingen: -
 Locatie: Groningen
 Variant(en): Voltijd, deeltijd
 Educatieve minor: Niet van toepassing
 Onderwijstaal: Nederlands
 Inleverdatum NVAO: 1 mei 2024

Naam van de opleiding: Filosofie van een Bepaald Wetenschapsgebied
 Internationale naam: Philosophy of a Specific Discipline
 CROHO-nummer: 57084
 Niveau van de opleiding: Bachelor
 Oriëntatie van de opleiding: Academisch
 Aantal studiepunten: 180 EC
 Afstudeerrichtingen: Filosofie van de natuurwetenschappen
 Filosofie van de levenswetenschappen
 Filosofie van de cognitiewetenschappen
 Filosofie van de economische en sociale wetenschappen
 Filosofie van de politieke wetenschappen
 Filosofie van de kunst en cultuurwetenschappen
 Filosofie van de geschiedwetenschap
 Locatie: Groningen
 Variant(en): Voltijd, deeltijd

Educatieve minor:	Niet van toepassing
Onderwijstaal:	Engels
Inleverdatum NVAO:	1 mei 2024

Beschrijving van de beoordelingsstandaarden

Organisatie van het onderwijs

De bacheloropleidingen Filosofie en Filosofie van een Bepaald Wetenschapsgebied (FveW) worden aan de Rijksuniversiteit Groningen georganiseerd vanuit de Faculteit Wijsbegeerte, samen met drie masteropleidingen en een onderzoeksmaster. De wetenschappelijke staf maakt deel uit van het facultaire onderzoeksinstituut Groningen Research Institute for Philosophy (GRIPh). De faculteit kent drie vakgroepen: geschiedenis van de filosofie, theoretische filosofie, en ethiek, sociale en politieke filosofie. Het faculteitsbestuur beheert en coördineert opleidingen. De onderwijsportefeuille is in handen van de vice-decaan en opleidingsdirecteur, tevens coördinator van de bacheloropleidingen. Een studieadviseur, scriptiecoördinator en onderwijscoördinator bieden ondersteuning. Op facultair niveau is er een faculteitsraad, een opleidingscommissie, een examencommissie en raad van advies.

Reflectie op de vorige beoordeling

BA Filosofie

Bij de vorige beoordeling deed het panel onder meer de aanbevelingen om de eigen visie van de bacheloropleiding Filosofie duidelijker uit te dragen en die te concretiseren bij de invulling van het programma. Het huidige panel heeft hierover met de opleiding gesproken en de documentatie doorgenomen. Het concludeert dat het eigen profiel helder naar voren komt en dat het onderwijsprogramma past bij de koers van de opleiding. Ook is het panel positief over de ondernomen acties op de overige aanbevelingen; zie hiervoor standaarden 2 en 3.

BA FveW

Het panel constateert dat een aantal van de vorige aanbevelingen volledig zijn doorgevoerd met positief resultaat; zo is het taalbeleid eenduidiger met de keuze en implementatie van volledig Engelstalig onderwijs en zijn de leerresultaten opgenomen in het toetsplan. Andere aanbevelingen zijn opgepakt, maar hebben nog niet (volledig) het gewenste effect; deze komen onder standaarden 2, 3 en 4 aan bod. Al met al oordeelt het panel dat er voldoende stappen zijn gezet in reactie op de eerdere aanbevelingen, maar dat in een aantal gevallen nog aanvullende maatregelen nodig zijn.

Standaard 1. Beoogde leerresultaten

De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Bevindingen

BA Filosofie

De Groningse bacheloropleiding Filosofie beoogt studenten via een breed spectrum aan klassiek filosofische onderwerpen, methoden en vaardigheden op te leiden tot academici die veelzijdig filosofie kunnen bedrijven. Daarbij kiest de opleiding voor een stevige basis in de historische ontwikkeling van de filosofie en legt ze de nadruk op de samenhang met de samenleving en andere wetenschapsgebieden. Het panel stelt vast dat ook er een sterke verwevenheid is tussen onderwijs en onderzoek. Het onderwijs sluit aan bij de drie specialisaties die de faculteit in de gelijknamige vakgroepen aanbiedt: geschiedenis van de filosofie, theoretische filosofie en ethische, sociale en politieke filosofie. In vergelijking met andere (internationale)

opleidingen ziet het panel dat de Groningse faculteit beschikt over een veelomvattende (onderzoeks)expertise die dit brede profiel goed ondersteunt. Het getuigt volgens het panel dan ook niet van een gebrek aan keuze, maar de breedte vormt het eigen accent.

De opleiding heeft haar profiel uitgewerkt in veertien beoogde leerresultaten (zie bijlage 1). Deze leeruitkomsten sluiten herkenbaar aan op de Dublin-descriptoren voor bacheloropleidingen. Het panel heeft de leeruitkomsten van de opleiding bestudeerd en oordeelt dat deze in voldoende mate aansluiten bij het bachelorniveau en de academische oriëntatie van de opleiding. Ze sluiten voldoende aan bij het domeinspecifieke referentiekader (2016) en het door de faculteit aangeleverde *Subject Benchmark Statement for Philosophy* (2019) uit het Verenigd Koninkrijk. Het panel concludeert dat ze voldoen aan de eisen van het (inter)nationaal vakgebied. Het eigen karakter van de opleiding, breed georiënteerd en geschiedenisgericht, komt duidelijk terug in de leerresultaten. Het profiel en de leeruitkomsten zijn de afgelopen jaren niet wezenlijk veranderd, maar uit de gesprekken maakt het panel op dat er oog is voor veranderingen, zoals bijvoorbeeld voor de impact die generatieve AI in het onderwijs heeft (zie standaard 3).

BA FveW

De bacheloropleiding FveW biedt studenten de filosofische kennis, methoden en vaardigheden om kritisch te reflecteren op een bepaald wetenschapsgebied en hierover te communiceren. Hiertoe dienen studenten al minimaal een jaar van een bacheloropleiding in een ander wetenschapsgebied te hebben afgerond. Binnen het programma zijn zeven tracks ingericht, die zich richten op de natuurwetenschappen, levenswetenschappen, cognitiewetenschappen, economische en sociale wetenschappen, politieke wetenschappen, kunst en cultuurwetenschappen, en de geschiedwetenschap. De opleiding bereidt studenten voornamelijk voor op een vervolgstudie op masterniveau, hetzij in de filosofie, hetzij in het eigen wetenschapsgebied. Het panel waardeert het reflectief begrip van de onderliggende vooronderstellingen van een wetenschapsgebied dat FveW beoogt bij te brengen.

Voor de bacheloropleiding FveW zijn beoogde leeruitkomsten geformuleerd aan de hand van de Dublin-descriptoren (zie bijlage 1). Het panel bevestigt dat de geformuleerde leeruitkomsten in overeenstemming zijn met het domeinspecifieke referentiekader (2016), specifiek met onderdeel 2b gericht op de bacheloropleiding van een bepaald wetenschapsgebied. De wetenschappelijke oriëntatie klinkt helder door in de aandacht voor de algemene filosofische basis, verdiepende kennis op het vlak van filosofie van het bepaalde wetenschapsgebied en de toepassing van filosofische vaardigheden op problemen, theorieën en debatten uit het wetenschapsgebied. Het integrerend kenmerk van de opleiding, waarbij filosofische vaardigheden en reflectie worden toegepast op een bepaald wetenschapsgebied, komt voldoende terug in leerresultaten 9 en 10. Daarmee voldoen deze leeruitkomsten volgens het panel qua inhoud, oriëntatie en niveau aan nationale en internationale eisen. Het panel is bovendien van oordeel dat de leeruitkomsten een adequate weergave zijn van de doelstellingen van de bacheloropleiding FveW.

Werkveld

Het panel stelt het op prijs dat de opleidingen op facultair niveau een raad van advies hebben ingesteld, die is samengesteld uit alumni die in verschillende functies en sectoren werkzaam zijn. Wel kwam uit de interviews naar voren dat de banden met de raad van advies zijn verwaterd in coronatijd. De faculteit blijft in contact met haar alumni met een jaarlijkse alumnimiddag en carrière-ochtend (waarbij alumni met huidige studenten kennismaken) in combinatie met de Nacht van de Filosofie. Dit jaarlijkse festival is een samenwerking van de faculteit met Studium Generale Groningen en Forum Groningen. Daarnaast zoekt de faculteit aansluiting bij universitaire initiatieven op het gebied van alumnibeleid. Het panel moedigt het faculteitsbestuur aan door te pakken in het besproken voornemen om de raad van advies en alumni actiever te betrekken bij het vaststellen van de doelen en inhoud van de programma's. Ook al is het beroepenveld

voor filosofen niet eenduidig, juist daarom is het belangrijk dat studenten een duidelijk perspectief wordt geboden op carrièreperspectieven en dat inbreng breed wordt opgehaald, ook vanuit contacten die vanuit het curriculum (steeds meer) worden opgebouwd.

Overwegingen

Het panel is positief over het brede en klassieke profiel van de bacheloropleiding Filosofie. Het panel stelt vast dat daarbinnen bijzondere aandacht is voor de historische ontwikkeling van de filosofie en de samenhang met de samenleving, en dat er een duidelijke relatie tussen onderwijs en onderzoek wordt gelegd. Het panel beoordeelt de beoogde leerresultaten van de opleiding, wat betreft niveau en oriëntatie, als passend voor een wetenschappelijke bacheloropleiding. De leeruitkomsten doen recht aan het brede profiel en het panel ziet de eigen accenten terug.

Het panel concludeert dat de bacheloropleiding Filosofie van een Bepaald Wetenschapsgebied studenten opleidt om de filosofische aspecten van het eigen wetenschapsgebied nader te onderzoeken. De opleiding heeft gekozen voor zeven wetenschapsgebieden die aansluiten bij het Groningse bacheleraanbod. De opleiding heeft dit uitgewerkt in één set beoogde leerresultaten die gelden voor alle tracks. Het panel concludeert dat de beoogde leerresultaten passen bij de profilering, de vereisten vanuit het vakgebied en het niveau van een academische bacheloropleiding.

Het panel moedigt de opleidingen aan de facultaire raad van advies en de alumni actiever te betrekken bij het vaststellen van de doelen en inhoud van het programma.

Conclusie

Het panel oordeelt dat standaard 1 voldoet.

Standaard 2. Onderwijsleeromgeving

Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Bevindingen

De opleidingen Filosofie worden aan de RUG georganiseerd door een aparte faculteit Wijsbegeerte. Dat heeft voor studenten en docenten een enorme meerwaarde, dankzij de relatieve schaalgrootte, de centrale focus op de discipline en de toewijding van alle betrokkenen aan een gemeenschappelijk doel: de vorming van een filosofische academische gemeenschap. Het panel heeft ook ervaren dat dankzij deze organisatiestructuur de lijnen kort zijn. De bacheloropleidingen Filosofie en FveW kunnen in voltijd en deeltijd worden gevolgd; studenten in de deeltijdvariant volgen dezelfde vakken met een lager studeertempo. De bevindingen en overwegingen in dit rapport gelden voor zowel deeltijd- als voltijdstudenten, tenzij anders vermeld.

Curriculum BA Filosofie

De bacheloropleiding Filosofie is in de voltijdvariant een driejarig programma. Het curriculum bestaat uit een propedeutische fase (60 EC) met inleidende vakken en in het tweede jaar verdiepende vakken (60 EC) die gezamenlijk een brede oriëntatie geven op de hoofdgebieden van de filosofie en bijbehorende ondersteunende vaardigheden. Het derde jaar biedt ruimte voor eigen keuze en specialisatie met een minor (30 EC), gevorderde keuzevakken (20 EC) en de bachelorscriptie (10 EC). Bijlage 2 biedt een overzicht van de vakken en een lijst van de keuzevakken in het derde jaar. Studenten kunnen de ruimte voor de minor ook inzetten voor een buitenlandverblijf. Aan de keuzevakken nemen studenten van zowel Filosofie als FveW

deel. Filosofiestudenten kiezen voor maximaal 10 EC aan keuzevakken uit een bepaalde vakgroep. Drie vakgroepen vertegenwoordigen de klassieke hoofdgebieden van de filosofie: geschiedenis van de filosofie, theoretische filosofie, en ethiek, sociale en politieke filosofie. Het panel waardeert de gedegen opbouw van inleidende naar verdiepende materie met een duidelijke visie op het gehele leertraject van de studenten.

Het panel constateert dat de visie en beoogde leerresultaten van de opleiding goed zijn vertaald in het onderwijsprogramma: het eerste jaar legt een brede basis waarin de historische ontwikkeling van de filosofie met 30 EC aan historische vakken ruim aandacht krijgt, naast voldoende aandacht voor de systematische vakken. De opleiding houdt daarbij wel vrij strikt vast aan brede ontwikkeling, waarbij sommige studenten aangaven keuzemogelijkheden in het tweede jaar te missen en zich beperkt voelden door de vereiste om maximaal 10 EC van de keuzevakken binnen één vakgroep/hoofdgebied te volgen. Vertegenwoordigers van de opleiding gaven aan dat een curriculumcommissie de mogelijkheden voor meer flexibiliteit in het tweede jaar gaat onderzoeken. Het panel ziet dit als een wenselijke ontwikkeling, al is er nog geen concreet plan om inhoudelijk te beoordelen. De samenhang met de samenleving komt onder meer naar voren in het tweedejaarsvak Buiten de Muren en in het derde jaar dragen de minor en gedeelde keuzevakken met de B FveW bij aan kennis en inzicht in andere wetenschapsgebieden.

Het panel heeft cursusbeschrijvingen, een selectie cursusmateriaal en een matrix met de koppeling tussen programmaonderdelen en de beoogde leerresultaten bestudeerd (zie bijlage 4). Ook heeft het de inhoud van het curriculum met vertegenwoordigers van de opleiding en studenten besproken. Het onderwijs in de verplichte vakken werkt doorgaans met hoorcolleges en werkgroepen. Bij de werkgroepen van de cursus Ethiek 1 zag het panel prikkelende opdrachten om in groepjes in de praktijk argumentatievaardigheden te leren. De academische oriëntatie komt naar voren in de ontwikkeling van onderzoeksvaardigheden, raadpleging van wetenschappelijke literatuur en het contact met (actueel) wetenschappelijk onderzoek van de docenten. Het panel stelt vast dat het onderwijs gevarieerd van opzet is en voldoende nadruk legt op activerende werkvormen.

Het panel apprecieert dat de variëteit aan vaardigheden de afgelopen jaren is verbreed. In het eerste jaar is het vaardighedenonderwijs geïntegreerd in de vakken met wekelijkse werkcolleges waarin de nadruk vooral ligt op academische lees- en schrijfvaardigheden. Het panel vindt de verplichting van de werkgroepen waarin de vaardigheden worden geoefend een sterke keuze, die aansluit bij een aanbeveling gegeven tijdens de voorgaande heraccreditatie. In het tweede jaar zijn twee aparte vaardighedencursussen ontwikkeld waarin meer aandacht uitgaat naar mondelinge vaardigheden, naast discussie, argumentatie en (zelf)reflectie. Het panel was vooral onder de indruk van het recent ontwikkelde vak Buiten de Muren. Ook de studenten vertelden hier enthousiast over. In een groepsproject interviewen studenten een persoon uit een zelfgekozen beroepsveld en ontwikkelen ze een product of activiteit waarmee ze een filosofische bijdrage leveren aan een maatschappelijk vraagstuk. In de ogen van het panel is dit vak een pareltje vanwege de creatieve en betrokken manier waarop studenten gezamenlijk ontdekken wat de mogelijkheden van filosofie zijn – voor de samenleving en voor henzelf. Het daagt ze uit om vaardigheden op nieuwe manieren in te zetten en het panel vond dat dit innovatieve resultaten oplevert. In het derde jaar biedt de scriptiecursus ondersteuning bij de vaardigheden die nodig zijn voor het schrijven van de scriptie (zie hieronder bij Bachelorscriptie en scriptiecursus).

Een andere ontwikkeling in het onderwijsprogramma is de toegenomen aandacht voor diversiteit en inclusie; deze wens kwam primair vanuit de studenten en de opleidingscommissie. Er zijn de afgelopen jaren vakken over niet-westerse filosofie toegevoegd aan het programma. Ook in de verplichte vakken wordt filosofie breder behandeld. Zo gaat History of Philosophy 6: Global Hermeneutics onder andere in op boeddhistische filosofie. Docenten beschikken over ondersteunend materiaal om diversiteit en inclusiviteit

binnen cursussen te bevorderen. Het panel is positief over deze ontwikkeling en ziet dat bewuste omgang met dit thema helpt om een rijker filosofisch aanbod te bieden en ook meer bewustzijn creëert om studenten met bijvoorbeeld een studiebeperking beter te faciliteren. De opleiding is van plan een curriculumevaluatie te houden en de uitkomsten daarvan weer te benutten om vanuit de vakgroepen het onderwijsprogramma breed dekkend en relevant te houden. Het panel is in de gesprekken gerustgesteld dat wanneer onderdelen te eenzijdig dreigen te worden behandeld, bijvoorbeeld veel aandacht voor middeleeuwse en vroegmoderne filosofie ten koste van latere moderne filosofie, hier adequaat op wordt bijgestuurd.

Curriculum BA FveW

Het programma van de bacheloropleiding FveW is opgezet als een gecombineerde opleiding voor studenten die al een academische bacheloropleiding volgen of hebben afgerond en die de filosofische aspecten van hun vakgebied diepgaand willen onderzoeken. Het is mogelijk om het programma te spreiden over meerdere jaren, afhankelijk van individuele keuzes en planning. Het curriculum bestaat voor 120 EC uit vakken in de oorspronkelijke discipline (de eerste bacheloropleiding), waarbij afronding van het propedeutisch jaar als ingangseis geldt. Daarnaast volgen studenten 60 EC aan filosofie-onderdelen, waaronder zes inleidende vakken (30 EC), een specialisatiecluster van 20 EC dat aansluit op de eigen academische discipline, en een 10 EC bachelorscriptie. De inleidende vakken in het eerste half jaar komen overeen met de universitaire minor Filosofie. Ze bieden een overzicht van het vakgebied met introductie van de historische en systematische vakken, en logische en argumentatieve vaardigheden. Het specialisatiecluster omvat een 5 EC specialisatiecursus gericht op het eigen vakgebied (Philosophy of ...) en hieraan verbonden practica, en drie keuzevakken (minimaal 15 EC) gerelateerd aan de eigen academische discipline en/of algemene verdiepingvakken. Studenten kiezen één van de zeven afstudeerrichtingen; bij aanmelding wordt aangegeven welke afstudeerrichting(en) aansluit(en) bij de eigen academische discipline. Zo volgen studenten binnen de afstudeerrichting levenswetenschappen de specialisatiecursus Philosophy of the Life Sciences. Bijlage 2 biedt een overzicht van de vakken en een lijst van de keuzevakken in het derde jaar. Het panel concludeert dat de opleiding de beoogde leerresultaten adequaat heeft vertaald naar leerdoelen per cursus, zoals blijkt uit de beschrijving van de inhoud van de programmaonderdelen in de studiegids en uit de matrix met de koppeling tussen programmaonderdelen en de beoogde leerresultaten.

Het panel stelt vast dat voor elke afstudeerrichting een passend en voldoende specifiek onderwijsaanbod is ingericht met ruimte voor eigen accenten. Om zich een beeld te vormen van de vakinhoud heeft het panel inzage gehad in een deel van het onderwijsmateriaal. Uit enkele voorbeelden van papers die studenten schreven voor het specialisatievak Philosophy of AI and Cognition concludeert het panel dat de essays ter zake waren en ook de feedback van de docent goed zichtbaar was. De keuze om het aantal afstudeerrichtingen te beperken, zoals aangeraden door het vorige panel, is nog niet gemaakt; de opleiding hecht aan het brede aanbod, maar biedt al een samengevoegde cursus geesteswetenschappen aan voor drie kleinere afstudeerrichtingen. Het panel heeft er begrip voor dat het aantrekkelijk brede aanbod niet overhaast wordt ingeperkt en acht dit acceptabel omdat de opleiding aandacht heeft voor de achterliggende zorg van het vorige panel: dat toespitsing op de filosofie van de 'thuiswetenschap' wel voldoende specifiek dient te zijn. Zolang dit geborgd blijft, ziet het panel de meerwaarde van een breed aanbod.

Het viel het panel op dat het deel filosofische vakken binnen FveW met 60 EC vrij beperkt is voor een filosofie-opleiding. Met vertegenwoordigers van de opleiding is gesproken over de manier waarop het filosofisch gehalte wordt gewaarborgd. De vertegenwoordigers gaven aan dat FveW zich richt op studenten die extra verdieping en uitdaging zoeken naast hun andere opleiding; dit zijn doorgaans heel goede studenten die in korte tijd veel stof tot zich kunnen nemen. Docenten en studenten beaamden dat FveW-studenten in de gezamenlijke keuzevakken voldoende meekomen met de derdejaarsstudenten Filosofie, al erkenden ze ook dat het niveau van de verdiepende vakken een behoorlijke stap is. Om deze reden wil de

opleiding het minordeel anders inrichten (zie hieronder). Ook benoemden ze dat het voor studenten van beide opleidingen een pluspunt is om thema's vanuit verschillende perspectieven te benaderen. Het panel acht de omvang van het filosofisch deel acceptabel omdat FveW-studenten zich specifiek richten op filosofische verdieping die aansluit bij het eigen vakgebied en omdat het cursusmateriaal, de gesprekken en eindwerken bevestigen dat ze dat doel binnen de opleiding kunnen behalen.

Het panel ziet dat de dubbelfunctie van enerzijds een zelfstandige minor en anderzijds de inleiding van FveW een positieve bijdrage levert aan de FveW-instroom – een behoorlijk deel van de FveW-studenten begint eerst aan de minor Filosofie en besluit daarna het volledige FveW-programma te volgen. De instroom FveW ligt boven de 100 studenten en jaarlijks volgen tussen de 150 en 200 studenten de minor. Dat vindt het panel acceptabel zolang de vakken volwaardig bijdragen aan de leerdoelen van FveW. Dit gebeurt in de huidige opzet voldoende. Wel vragen de grotere studentaantallen aandacht evenals de verhouding tussen leren over filosofie en zelf filosofische vaardigheden ontwikkelen, zoals een argumentatie herkennen, analyseren en ontwikkelen, commentaar geven op een tekst of zelf een filosofisch paper schrijven.

Het panel verwacht dat het vaardighedenonderwijs verbetert met de geplande herziening van het minordeel. Een adviesrapport dat is opgesteld door een docent in het kader van een SKO-traject biedt een gedetailleerde evaluatie van het minordeel, en diende als leidraad bij de herziening. Het rapport bood ook aanknopingspunten voor herziening van andere onderdelen van FveW en hierover is met het panel verder gesproken in het ontwikkelgesprek. De minor gaat per september 2024 van zes inleidende vakken van elk 5 EC naar vier vakken van 7,5 EC. Een algemeen inleidend vak biedt een overzicht van de belangrijkste filosofische thema's en vaardigheden, gevolgd door drie vakken die elk een hoofdgebied van de filosofie behandelen: geschiedenis van de filosofie, theoretische filosofie, en ethiek en sociale en politieke filosofie. Het panel onderschrijft de conclusies uit het SKO-rapport en oordeelt positief over de geplande curriculumherziening. Het panel acht het verstandig om het vaardighedenonderwijs al vanaf het begin voldoende aandacht te geven, zoals in de herziening is voorzien: enerzijds zodat studenten meer tijd en oefening krijgen om zich het filosofisch instrumentarium eigen te maken en anderzijds zodat studenten dan vanuit een steviger filosofische basis beginnen aan de specialisatie, verdiepende vakken en scriptie. Ook schat het panel in dat het herziene curriculum een meer geïntegreerd geheel vormt omdat er op opleidingsniveau is gekeken naar verbetering van de samenhang en opbouw.

In navolging van een aanbeveling van het vorige panel heeft het opleidingsmanagement werkgroepen opgezet bij de inleidende vakken. Het management gaf aan dat deze maatregel beperkt positief effect heeft omdat de actieve deelname van studenten tegenvalt. Het huidige panel trekt de parallel met de bacheloropleiding Filosofie waar verplichte deelname aan de werkgroepen tot betere resultaten heeft geleid. Het raadt de opleiding aan om actieve deelname aan onderwijs van essentiële filosofische vaardigheden verplicht te stellen.

Bachelorscriptie en scriptie cursus

Bachelorstudenten van beide opleidingen ronden hun studie af met een bachelorscriptie van 10 EC. Voor de scriptie bij FveW dienen studenten een filosofische onderzoeksvraag in relatie tot het eigen wetenschapsgebied te formuleren en beantwoorden; dit is dus een FveW-specifiek eindwerk en geen onderdeel van de andere opleiding. Ter voorbereiding nemen studenten Filosofie en FveW deel aan de scriptie cursus. Onder begeleiding van een studentassistent komen studenten in groepen van rond de vijftien deelnemers bij elkaar om ieder te werken aan een eigen onderzoeksvraag, onderzoeksofzet en conceptversie van de bachelorscriptie. Het proces van peer review draagt bij aan de verbetering van het eindwerk. Daarnaast is ook een individuele begeleider betrokken voor de vakinhoudelijke begeleiding en beoordeling van de bachelorscriptie. In een begeleidingsplan leggen de begeleider en de student afspraken

vast over de opzet van de scriptie en een planning om binnen 10 weken de scriptie af te ronden. De student en begeleider voeren ten minste drie begeleidingsgesprekken. Het panel beoordeelt dit als een passende aanpak. Bij de bachelor Filosofie is de opbouw van vaardigheden versterkt en fungeert de scriptie cursus duidelijker als afronding; het panel onderschrijft de suggestie in het SKO-rapport om (ook) bij FveW de scriptie cursus nadrukkelijker te bezien als afsluiting van een doorlopende vaardighedenleerlijn. Dat bevordert constructief toewerken naar het beoogde eindniveau in de scriptie.

Onderwijstaal

De bacheloropleiding Filosofie heeft Nederlands als onderwijstaal, al heeft het panel geconstateerd dat Engels in de loop van de opleiding een steeds prominentere rol inneemt. Docenten kunnen in het eerste en tweede jaar zelf bepalen of ze een vak in het Engels of Nederlands geven en in het derde jaar zijn de gezamenlijke keuzevakken in het Engels. Studenten waarderen dat ze zich op academisch niveau in zowel Nederlands als Engels bekwamen. Het panel onderkent dat in de voorbereiding op een Engelstalige vervolgstudie en het internationale wetenschappelijk discours het voor studenten leerzaam is om op onderdelen te oefenen met Engelstalig onderwijs, maar het vindt dat het opleidingsmanagement hier een duidelijkere visie op moet ontwikkelen en dient toe te zien op een consistente implementatie. De opleiding erkent dat meer sturing op taal zinvol is en het management gaf in het gesprek met het panel als beoogde koers aan om de eerste twee jaren van het programma Nederlandstalig in te richten en het derde jaar Engelstalig. Dat lijkt in lijn met te verwachte ontwikkelingen in de Nederlandse politiek. Het management wil dit over twee jaar als beleid invoeren en in de tussentijd niet-Nederlandstalige docenten begeleiden in het Nederlands leren en lesgeven, met mogelijk als tijdelijke oplossing het lesgeven in Engelse minorvakken. Kennis van het Nederlands is een onderdeel in het facultaire bevorderingsbeleid. Het panel ziet dit als een beginpunt en adviseert Filosofie de visie op onderwijstaal te expliciteren en daar waar een andere taal wordt gehanteerd dit inhoudelijk te verantwoorden. Het document Language Policy at the Faculty of Philosophy beschrijft waar en wanneer Engels en Nederlands in de faculteit worden ingezet, maar de inhoudelijke motivatie per opleiding dient in een geactualiseerde versie scherper te worden uitgewerkt.

Voor de bacheloropleiding FveW is het advies van het voorgaande panel om een eenduidige taalkeuze te maken, duidelijk opgepakt: de opleiding is volledig Engelstalig ingericht en voert de naam Philosophy of a Specific Discipline. Het panel maakte uit de interviews op dat de motivatie voor de Engelse onderwijstaal en opleidingsnaam voortkomt uit het concept van de opleiding: studenten uit alle disciplines komen samen en filosoferen over disciplines heen. De RUG heeft een internationaal bacheleraanbod en verwacht ook in de toekomst in bepaalde disciplines Engelstalige bacheloropleidingen te behouden. Engels is de taal waarmee die inhoudelijke uitwisseling behouden blijft. Daarnaast speelt mee dat veel vakliteratuur in het Engels wordt gepubliceerd en dat Engels studenten in staat stelt lezingen van internationale gastonderzoekers en onderwijs van internationale staf te volgen. Het panel concludeert dat de keuze voor Engels de profilering van de opleiding ondersteunt en studenten inhoudelijk meerwaarde biedt met rijkere filosofische discussies en aansluiting op het internationale onderzoeksveld. Wel raadt het panel aan deze visie vast te leggen.

Studeerbaarheid en studentbegeleiding

Bij de bacheloropleidingen, vooral bij FveW, is de uitval van studenten relatief groot. Hoewel het ontbreekt aan een systematisch beeld van de redenen voor uitval, geven de studieadviseur, studenten en management aan dat er diverse redenen spelen: een ander beeld van de studie, persoonlijke omstandigheden en/of verschuiving van prioriteiten bij de combinatie van studies. Studenten Filosofie en FveW met een andere hoofdstudie stoppen eerder met hun tweede opleiding – bijvoorbeeld wanneer ze een master elders starten. Het panel is tevreden dat de opleidingen maatregelen nemen om uitval tegen te gaan en studeerbaarheid te bevorderen: ook bij FveW wordt nu een introductie georganiseerd om de sociale cohesie te versterken, bij

Filosofie zijn werkcolleges verplicht gesteld en bij beide opleidingen ondersteunen de scriptiecurcus en strakke deadlines rond afstuderen betere studievoortgang.

De bacheloropleidingen hebben een aantal vaste onderdelen voor studentbegeleiding ingebouwd. Beide programma's kennen een algemene introductie aan het begin van het eerste jaar (bij FveW in september en januari), een carrièreochtend, een vast scriptietraject en er is een studieadviseur voor beide opleidingen. De gezamenlijke carrièreochtend is een verplicht onderdeel om studenten zich te laten oriënteren op hun loopbaan aan de hand van een cv-check en ontmoetingen met alumni die in verschillende sectoren werkzaam zijn. Het panel wijst erop FveW-studenten hier voldoende bij te betrekken. Bij FveW maken alle studenten een afspraak met de studieadviseur om een studeerbare planning van de gecombineerde studie op te stellen en aanvullend organiseert de studieadviseur een paar keer per jaar een informatiebijeenkomst. De studiegids biedt algemene suggesties voor de planning van FveW naast de hoofdopleiding. Studenten Filosofie kunnen bij vragen contact opnemen met de studieadviseur. Verder worden ze begeleid door een tutor en krijgen eerstejaars een ouderejaars als studentmentor.

Studenten en docenten waarderen ook dat er veelal met een vaste roostering wordt gewerkt. Filosofie plant op maandag en dinsdag het ene vak en op donderdag en vrijdag het andere vak. In de ochtend en middag wisselen hoorcollege en practicum elkaar af. Dit zorgt voor een vaste structuur en focus. Bij FveW wordt per vak zoveel mogelijk met vaste dagen gewerkt. Deeltijdstudenten van beide opleidingen kunnen doorgaans twee vaste onderwijsdagen kiezen en daar hun planning op afstemmen, waardoor de opleiding ook over een langere periode te combineren is met andere verplichtingen. Er zijn geen aparte avondcolleges of opnames van colleges. Voor speciale regelingen kunnen ze een verzoek indienen bij de examencommissie. Per 2022-2023 doen de opleidingen mee met de universitaire pilot slimmer academisch jaar. De eerste reacties op het nieuwe schema van vier blokken van negen weken gevolgd door een rustweek zijn positief. Het panel constateert dat de studeerbaarheid voldoet, dat het management oog heeft voor verbeteringen, en dat de studentbegeleiding op orde is.

Onderwijsgevend personeel

De programma's worden verzorgd door een gevarieerde groep van ongeveer dertig vaste medewerkers en tien tijdelijke medewerkers die verbonden zijn aan het Groningen Research Institute for Philosophy (GRiPh). Alle medewerkers zijn actief in onderzoek en GriPh voert toonaangevende onderzoeksprojecten uit. De staf omvat negen hoogleraren, zeven universitair hoofddocenten (UHD) en twaalf universitair hoofddocenten (UD), redelijk verdeeld over de drie vakgroepen.

Op basis van het bestudeerde materiaal en de interviews beoordeelt het panel de kwaliteit van het onderwijsgevend personeel als goed en het waardeert de verwevenheid van onderwijs en onderzoek. Stafleden in vaste dienst zijn gepromoveerd, hebben bijna allemaal een Basis Kwalificatie Onderwijs (BKO) en twee docenten een Senior Kwalificatie Onderwijs (SKO). Vakinhoudelijk is brede expertise aanwezig, ook op de snijvlakken van wetenschapsgebieden die relevant zijn voor FveW, zoals filosofie van de statistiek, filosofie en politieke theorie, en filosofie en computer science. Wel merkt het panel op dat de diversiteit van het personeel achterblijft. Hoewel de faculteit beperkte mogelijkheden heeft om personeel aan te nemen en vrouwen aanmoedigt te solliciteren, raadt het panel aan meer actie te ondernemen om diversiteit, waaronder het evenwicht tussen mannen en vrouwen, in het docententeam te verbeteren. Studenten tonen in gesprekken en het studentenhoofdstuk hun waardering voor de docenten vanwege hun deskundigheid, enthousiasme en benaderbaarheid. Het kleinschalige karakter van de faculteit versterkt de informele sfeer waarin samen wordt geleerd. Het panel heeft tijdens het visitatiebezoek gesproken over de rol van de studentassistenten. Zij geven onder begeleiding werkcolleges in het eerste en tweede jaar van Filosofie en

bieden administratieve ondersteuning. Het panel constateert dat de opleiding de inzet van studentassistenten duidelijk heeft afgebakend en dat de examinatoren de beoordeling uitvoeren.

Overwegingen

Het panel concludeert dat het curriculum en de onderwijsleeromgeving van de bacheloropleidingen Filosofie en FveW van voldoende kwaliteit zijn om studenten de beoogde leerresultaten te laten behalen. De gevarieerde werkvormen hebben aandacht voor persoonlijk en activerend onderwijs. Bij Filosofie ziet het panel dat de zorgvuldige opbouw wel betekent dat de keuzemogelijkheden van studenten zijn beperkt tot het derde jaar. Het panel waardeert dat studenten zich niet alleen vakinhoudelijk breed bekwamen, maar ook in zowel filosofische als algemene vaardigheden. Bovendien passen ze deze binnen en buiten de academie toe; het vak Buiten de Muren is hier een goed voorbeeld van. Ook is het panel positief over de toegenomen aandacht voor diversiteit en inclusie in het curriculum en het panel moedigt aan deze aandacht vast te houden. Bij FveW vindt het panel het filosofisch deel van 60 EC vrij beperkt, al acht het dit acceptabel vanwege de specifieke focus op filosofische verdieping die aansluit bij het eigen vakgebied, en omdat het cursusmateriaal, de gesprekken en eindwerken bevestigen dat de studenten de leeruitkomsten binnen de opleiding kunnen behalen. De opleiding heeft op basis van een gedegen adviesrapport verbeterpunten gesignaleerd en dit als uitgangspunt genomen voor een herziening van het minordeel. Het panel herkent de aandachtspunten en deelt de verwachting dat de geplande herziening vanaf 2024-2025 zorgt voor meer samenhang in de leerstof, studenten meer oefening biedt door vanaf het begin aandacht te besteden aan filosofische vaardigheden, en zo de aansluiting op de verdiepende onderdelen en bijbehorende toetsing verbetert. Het panel raadt aan om actieve deelname aan onderwijs van essentiële filosofische vaardigheden verplicht te stellen voor FveW-studenten.

De kleinschaligheid van de faculteit draagt bij aan een leeromgeving met een goede sfeer, persoonlijke aandacht en korte lijnen. Het panel is positief over de kwaliteit en betrokkenheid van het docententeam. Vakinhoudelijk is brede expertise aanwezig, ook op de snijvlakken van wetenschapsgebieden die relevant zijn voor FveW. De diversiteit in het docententeam, waaronder het evenwicht tussen mannen en vrouwen, ziet het panel nog als een verbeterpunt. Studenten krijgen in beide opleidingen de benodigde ondersteuning met een introductie, carrièreoecend, studieadvies en een afgebakend scriptietraject.

Op basis van de interviews vindt het panel de gekozen onderwijstaal, Nederlands bij Filosofie en Engels bij FveW, inhoudelijk verdedigbaar. Wel raadt het aan de visie op onderwijstaal per opleiding te expliciteren en waar een andere taal en anderstalige opleidingsnaam wordt gehanteerd dit inhoudelijk te verantwoorden.

Conclusie

Het panel oordeelt dat standaard 2 voldoet.

Standaard 3. Toetsing

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Bevindingen

Systeem van toetsing

In lijn met het universitaire toetsbeleid is het facultaire toetsbeleid erop gericht studenten door transparante, betrouwbare en valide toetsing te sturen en ondersteunen in het bereiken van de beoogde leerresultaten. De uitgangspunten voor toetsing in de opleidingen Filosofie en FveW zijn vastgelegd in de onderwijs- en examenregeling (OER) en een facultair toetsplan, waarin het toetsbeleid en toetsprogramma

zijn uitgewerkt. De bijlagen bieden aanvullende documentatie rond toetsing, zoals regels en richtlijnen van de examencommissie, protocollen voor de scripties en beoordelingsformulieren voor scripties, stages, korte essays en mondelinge voordrachten. In het facultair toetsplan wordt voor iedere opleiding aangegeven welke beoogde leerresultaten in welke programmaonderdelen aan bod komen. Het panel constateert dat de vorige aanbeveling over leerdoelen daarmee grotendeels is opgevolgd. De kern van de vorige aanbeveling was om het verband inzichtelijk te maken tussen de cursusspecifieke leerdoelen en de beoogde leerresultaten op opleidingsniveau. Het panel raadt aan die verdiepingsslag te maken om te concretiseren hoe de onderwijs- en leeractiviteiten en toetsvormen zijn afgestemd op de beoogde leerresultaten van de opleiding.

Positieve punten van de toetsing zijn dat elk cursusonderdeel ten minste twee beoordelingscomponenten bevat en de tussentijdse feedback studenten ondersteunt in hun leerproces. De faculteit hanteert ook een peer review-systeem bij de constructie van tentamens. Bij de vorige beoordeling merkte het panel op dat de peer review die docenten uitvoerden op elkaars toetsing nog niet consequent werd uitgevoerd. Na de invoering van een online formulier en controle hierop door de examencommissie, constateert het huidige panel dat de bekeken formulieren in orde zijn, al is de feedback summier. Uit het toetsplan en het beschikbare materiaal maakt het panel op dat de toetsvormen voldoende passend en gevarieerd zijn in relatie tot de beoogde leerresultaten, dat er voor de belangrijkste vormen *rubrics* zijn ontwikkeld en dat de beoordelingscriteria doorgaans helder zijn.

Bij Filosofie worden de toetsvormen mee ontwikkeld met de opbouw van het curriculum, van meer kennisgerichte schriftelijke tentamens in het eerste jaar naar steeds meer essays in het tweede en derde jaar. Ook andere vaardigheden, zoals mondelinge vaardigheden, komen in verschillende jaren aan bod in de toetsing. Bij FveW geldt een vergelijkbare opbouw met opdrachten en schriftelijke tentamens in het minordeel en daarna veelal opdrachten en essays als toetsvormen. Het studentenhoofdstuk noemde dat de overstap van de minorvakken met schriftelijke tentamens naar het schrijven van essays in de vervolgvakken als een grote overgang wordt ervaren. Studenten gaven in gesprek met het panel aan dat het verschilt per disciplinaire achtergrond of het lastig is voor een student om in de werkgroep van het ene specialisatievak voldoende filosofische vaardigheden en schrijfvaardigheid te ontwikkelen die nodig zijn voor het vervolg. Zoals beschreven onder standaard 2, ziet het panel de herziening van het minordeel – met meer en eerdere oefening en toetsing van filosofische vaardigheden en schrijfvaardigheid – als een positieve ontwikkeling die de opbouw van de toetsing ten goede komt.

Een behoorlijk aantal vakken bij FveW staat ook open voor studenten uit andere opleidingen. De examencommissie heeft de eerdere panelaanbeveling opgevolgd om examinatoren van deze polyvalente vakken duidelijke richtlijnen mee te geven over de aansluiting van de toetsing bij de leerdoelen van de verschillende opleidingen. Daarbij is voor FveW-studenten met name de relatie tussen filosofie en de specifieke discipline van belang. Het huidige panel heeft het specialisatievak Philosophy of AI and Cognition bestudeerd en vastgesteld dat hier een alternatief toetstraject voor FveW-studenten is ingericht. Het schriftelijk tentamen geldt voor alle deelnemers, maar de huiswerkopdrachten zijn voor FveW vervangen door een essay (2500-3000). De verplichte FveW-werkgroepen zijn specifiek afgestemd op de essayopdracht(en) voor de 'Philosophy of ...' vakken. De vijf essays van het specialisatievak Philosophy of AI and Cognition die het panel heeft ingezien, waren inhoudelijk in orde en ook de feedback van de docent was helder. In de keuzevakken in het derde jaar die studenten van FveW en Filosofie samen volgen, wordt niet gedifferentieerd getoetst. FveW-studenten zijn bekend met de formele eis dat essays in keuzevakken een relatie met het vakgebied moeten maken, maar ze benoemen ook dat daar niet altijd even streng op wordt toegezien. Het panel zou het verstandig vinden deze eis expliciet op te nemen in de syllabi van de

keuzevakken, maar concludeert dat de opleiding op de belangrijkste momenten, in de specialisatievakken, wel voldoende onderscheid heeft aangebracht.

Het panel sprak met de opleidingen over het effect dat AI-ontwikkelingen, zoals het gebruik van ChatGPT, hebben op het onderwijs en de toetsing van schriftelijke vaardigheden. Eerdere hoorzittingen hebben tot leermomenten geleid. De examencommissie heeft sinds 2023-2024 facultaire richtlijnen voor studenten en voor docenten opgesteld over het gebruik van ChatGPT of vergelijkbare software. De opleidingen hechten aan goed schrijven als filosofische basisvaardigheid. Men wil het essay als toetsvorm behouden en onderzoekt manieren om het schrijfproces te begeleiden en zelfreflectie te bevorderen. Ook bestaat de optie het essay te laten schrijven in een toetsruimte zonder toegang tot het internet. Sinds het AI-beleid is ingevoerd, worden studenten nooit alleen op een essay of take-home opdracht beoordeeld in een cursus. Vaak wordt het essay aangevuld met een presentatie. Dat vindt het panel een goed uitgangspunt dat ook de variatie in toetsing vergroot.

Beoordeling eindwerken

Het begeleidings- en beoordelingsproces van de bachelorscriptie verloopt hetzelfde bij beide opleidingen en is vastgelegd in het Protocol voor de bachelorscriptie. Wanneer de begeleider de scriptie als voldoende beoordeelt, vindt een plagiaatcheck plaats en wordt de eindversie van de scriptie door de toegevoegd beoordelaar gelezen. Deze geeft een indicatie van het beoogde cijfer aan de begeleider. In geval van een onvoldoende of afwijking van meer dan één punt bespreken begeleider en student mogelijke aanpassingen op de kritiekpunten van de toegevoegd beoordelaar; deze dienen binnen twee weken te zijn verwerkt. Bij uitzondering wordt de examencommissie ingeschakeld om een derde beoordelaar aan te stellen. Na goedkeuring door de toegevoegd beoordelaar vindt een eindgesprek plaats met student, begeleider en toegevoegd beoordelaar, waarna de laatste twee gezamenlijk het cijfer bepalen aan de hand van het beoordelingsformulier. Het panel constateert dat de beoordelingsprocedure in beginsel adequaat is: het protocol beschrijft het proces en de beoordelingscriteria, het vier-ogenprincipe wordt ingezet, waarbij de toegevoegd beoordelaar uit een andere vakgroep komt, er wordt gecheckt op plagiaat, en er is een uitgebreid facultair beoordelingsformulier met duidelijke *rubric* opgesteld. De cijfers worden ook toegelicht aan de studenten in mondelinge feedback, maar op papier is de motivatie voor het gegeven cijfer in een derde van de bekeken scripties lastig te traceren.

Het panel stelt vast dat de beoordelingscriteria een ruime bandbreedte van één tot anderhalf punt dekken en dat de onderbouwing op de formulieren in de scriptieselectie varieerde van heel summier tot uitgebreide kwalitatieve feedback ter ondersteuning van het eindoordeel. De verschillende omgang met het beoordelingsformulier hangt volgens het panel samen met het feit dat specifieke onderdelen van de beoordelingsprocedure niet gedetailleerd zijn vastgelegd. Voorbeelden zijn het uitgangspunt dat het eindgesprek gebruikelijk maximaal een half punt invloed heeft op het eindcijfer, de manier waarop het beoordelingsformulier op bachelor- of masterniveau wordt gebruikt, de manier waarop de beoordelaars onderling subcriteria wegen en de vraag of (bepaalde) subcriteria minimaal voldoende dienen te zijn. Uit de gesprekken concludeert het panel dat er wel een gemeenschappelijk begrip is van hoe de beoordeling gebruikelijk plaatsvindt en welk cijfer passend is, maar een impliciet gedeeld kader is lastig over te dragen aan nieuwe docenten en aan studenten die feedback krijgen. Het panel doet daarom de aanbeveling voor beide opleidingen om de beoordelingsprocedure van de bachelorscripties gedetailleerd te beschrijven en erop toe te zien dat beoordelaars in alle gevallen navolgbare beoordelingen vastleggen. Dit laatste kan ofwel door de argumentatie beter op te schrijven zodat zichtbaar is welke criteria de doorslag hebben gegeven, ofwel door het beoordelingsformulier en de *rubric* in meer detail uit te werken. De invulling is aan de opleidingen, maar meer verantwoording is nodig voor betere transparantie in de totstandkoming van het

eindcijfer. Ook raadt het panel aan om onvoldoendes te gaan registreren zodat langstudeerders niet uit zicht raken en eventuele problemen in het afstudeertraject sneller worden gesignaleerd.

Examencommissie

De kwaliteit van toetsing en examinering binnen de bacheloropleidingen Filosofie en FveW wordt bewaakt door de facultaire examencommissie. De commissie bestaat uit vier senior stafleden – met vertegenwoordiging vanuit de drie vakgroepen – en een extern lid. De examencommissie komt maandelijks bijeen om verzoeken en klachten te behandelen en over het jaar verspreid overleg te plegen over toetsingsvraagstukken en toetsbeleid. Het panel heeft met de examencommissie gesproken over hoe ze binnen de bacheloropleidingen invulling geeft aan haar wettelijke taken, waaronder de borging van de toetskwaliteit. De examencommissie ziet toe op het peer-reviewsysteem van toetsen, voert steekproeven uit op vakdossiers en scripties, adviseert op toetsbeleid en stelt richtlijnen en protocollen op. De richtlijnen over het gebruik van ChatGPT zijn hier een recent voorbeeld van.

Uit het jaarverslag en tijdens het gesprek kwam naar voren dat de examencommissie overbelast is en pas sinds begin 2023 enige ambtelijke ondersteuning krijgt. Dankzij deze ondersteuning is een inhaalslag gemaakt met steekproeven op toetsing in de vakken en scripties. De geboden ondersteuning is te beperkt in relatie tot het takenpakket van de examencommissie, waarbij het aantal verzoeken toeneemt. Het panel waardeert wat de examencommissie met beperkte middelen heeft bereikt, maar zij zou niet overwegend reactief moeten optreden. Het door de examencommissie genoemde voorbeeld dat studenten tegen problemen aanlopen vanwege verschillende manieren waarop wordt omgegaan met herkansingen van essays wijst er voor het panel op dat de examencommissie wel zicht heeft op relevante aandachtspunten en daar graag tijdiger op zou acteren. Het panel raadt het faculteitsbestuur aan om de examencommissie ruimer te faciliteren zodat de commissie haar takenpakket behoorlijk kan uitvoeren en meer proactief kan optreden, er een volgbare (digitale) papierstroom wordt opgebouwd die nodig is voor de kwaliteit van beleids- en besluitvorming en ieder goed zijn rol pakt. Uit het eindgesprek concludeert het panel dat het faculteitsbestuur hiertoe zeker bereid is.

Overwegingen

Op basis van de documentatie en gesprekken concludeert het panel dat het systeem van toetsing adequaat is binnen beide opleidingen. Het panel signaleert een aantal verbeterpunten, maar vindt dat daar voldoende positieve punten tegenover staan en dat de basiskwaliteit van de toetsing geborgd is. Uit het toetsplan en het beschikbare materiaal maakt het panel op dat de toetsvormen voldoende passend en gevarieerd zijn in relatie tot de beoogde leerresultaten, al dient het toetsprogramma nog inzichtelijk te maken hoe de specifieke leerdoelen van cursusonderdelen verband houden met de beoogde leerresultaten op opleidingsniveau. Voor de belangrijkste toetsvormen zijn *rubrics* ontwikkeld, wordt gewerkt met peer review en zijn de beoordelingscriteria doorgaans helder. De polyvalente specialisatievakken kennen gedifferentieerde toetsing afgestemd op de leerdoelen van de verschillende opleidingen.

Positieve punten bij de beoordeling van de eindwerken zijn het scriptieprotocol, het vier-ogenprincipe waarbij de toegevoegd beoordelaar uit een andere vakgroep komt, de plagiaatcheck en richtlijnen voor generatieve AI, en het uitgebreide facultair beoordelingsformulier met duidelijke *rubric*. Het panel concludeert dat de beoordeling van de eindwerken in de basis voldoet, maar dat bepaalde onderdelen impliciet blijven of gemeenzaam worden geregeld. Het beveelt daarom sterk aan de beoordelingsprocedure in meer detail uit te werken en te zorgen dat de beoordelingen duidelijk maken hoe de waardering van verschillende onderdelen tot het eindcijfer heeft geleid. Afgaand op de gesprekken oordeelt het panel dat het gemeenschappelijk begrip van de beoordelingsprocedure voldoende basis biedt om dit concreter uit te werken.

De examencommissie vervult haar wettelijke borgingstaak in voldoende mate, maar treedt vanwege beperkte ondersteuning overwegend reactief op. Dat is kwetsbaar, en het blijft naar de toekomst toe een belangrijk punt van aandacht, maar omdat de examencommissie recent al enige ondersteuning heeft gekregen en relevante zaken wel signaleert, verwacht het panel dat met betere ondersteuning de commissie haar rol proactiever oppakt. Het panel vindt het belangrijk dat de examencommissie haar taak goed kan vervullen en beveelt aan dat de faculteit de commissie daarbij maximaal ondersteunt.

Conclusie

Het panel oordeelt dat standaard 3 voldoet.

Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten

De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Bevindingen

Kwaliteit van de eindwerken

Het panel stelt vast dat beide opleidingen in het toetsprogramma en met de geboden inzage in cursussen en vakdossiers voldoende aantonen hoe studenten in staat worden gesteld het eindniveau te bereiken en dat studenten door de toetsresultaten, essays en presentaties kunnen aantonen dat zij het eindniveau hebben bereikt. Om inzicht te krijgen in het gerealiseerde eindniveau van de studenten heeft het panel voorafgaand aan de visitatie vijftien eindwerken van de bacheloropleiding Filosofie en zestien eindwerken van de bacheloropleiding FveW bestudeerd, inclusief de bijbehorende beoordelingsformulieren. In de selectie zijn werken van vol- en deeltijdstudenten opgenomen en bij FveW zijn naar rato alle afstudeerrichtingen vertegenwoordigd. Het panel concludeert dat de eindwerken van beide opleidingen van voldoende bachelorniveau zijn. In het algemeen valt op dat de eindwerken een goed afgebakende probleemstelling hebben, studenten voldoende ingaan op de argumenten die beschikbaar zijn in de literatuur en in elk eindwerk studenten hun eigen opinie geven op de materie.

In zijn algemeenheid lijken de bachelorscripties van Filosofie net wat sterker dan die van FveW, al kan het panel zich ook hier vinden in het gerealiseerde niveau. Het panel vindt wel dat het FveW-karakter bij een aantal scripties sterker tot uiting zou moeten komen in de keuze van onderwerpen en in beoordeling van het eindresultaat. Daar waar de combinatie van filosofie met een andere wetenschap slaagde, was ze ook van grote meerwaarde. Het panel trof ook enkele scripties waar de relatie tussen filosofie en het specifieke vakgebied niet evident was: het filosofisch gehalte was beperkt of de relatie met de andere discipline was karig uitgewerkt. Docenten gaven in gesprek met het panel aan soms studenten niet te willen frustreren in hun enthousiasme over een bepaald onderwerp. Studenten bevestigden dat ze binnen hun studie veel vrijheid ervaren in hoe ze de brug leggen vanuit hun eigen vakgebied naar het filosofisch domein en naar de praktische implicaties die dat heeft.

Het vorige panel had al opgemerkt dat de relatie tussen filosofie en het vakgebied niet in alle scripties duidelijk zichtbaar was. De opleiding gaf aan dit na de vorige heraccreditatie bij studenten en docenten onder de aandacht te hebben gebracht en dit ook in de scriptie cursus te benadrukken. Op papier is dit geregeld: het staat in de OER vermeld en het is een apart criterium op het beoordelingsformulier. Het huidige panel stelt vast dat dit alles in de bestudeerde eindwerken nog niet in alle gevallen het gewenste effect heeft. In één geval was het filosofisch gehalte beperkt zichtbaar, in een ander geval betrof het een overwegend filosofische scriptie met weinig relatie tot het specifieke wetenschapsgebied. Het panel adviseert FveW om de integratie explicieter in te bouwen in het scriptie- en beoordelingsproces. Dit kan bijvoorbeeld door de

beoogde integratie in het begeleidingsplan toe te lichten, hierover in de scriptie een vaste paragraaf op te nemen, beoogde leerresultaten 9 en 10 als beoordelingscriterium op te nemen en/of door een (scriptie)coördinator een check te laten uitvoeren. Het panel zou de formulering op het beoordelingsformulier liever nog scherper zien dan alleen een connectie met het wetenschapsgebied om zo te benadrukken dat het om het filosofisch gehalte van die connectie gaat.

Alumni

Het merendeel van de afgestudeerden van beide opleidingen kiest voor een vervolgstudie. Uit DUO-gegevens blijkt dat circa driekwart van de afgestudeerden Filosofie kiezen voor een filosofische (onderzoeks)masteropleiding. Ruim een kwart van de FveW-afgestudeerden kiest voor een filosofische (onderzoeks)masteropleiding en de meesten volgen een masteropleiding in de richting van het eigen wetenschapsgebied. Het panel sprak enkele alumni die ondertussen aan de faculteit een filosofische masteropleiding volgen, en stelde vast dat de bacheloropleidingen Filosofie en FveW afgestudeerden voldoende voorbereiden op een universitaire masteropleiding en dat ze geen aansluitingsproblemen ervaren.

Overwegingen

Het panel stelt vast dat de eindwerkstukken van de opleidingen Filosofie en FveW in het algemeen voldoen aan de eisen die gesteld worden aan eindwerken van bachelorniveau. De bestudeerde scripties hebben een goed afgebakende probleemstelling, studenten gaan voldoende in op de argumenten die beschikbaar zijn in de literatuur en in elk werk geven studenten hun eigen opinie op de materie. Wel constateert het panel, in lijn met de beoordeling van het vorige panel, dat niet alle eindwerken bij FveW de mate van filosofische reflectie op het specifieke wetenschapsgebied laten zien die de opleiding beoogt. De acties vanuit de opleiding sorteren nog niet het benodigde effect. Het panel adviseert daarom nadrukkelijker in het scriptie- en beoordelingsproces van de bachelorscriptie FveW in te bouwen dat het onderzoek wordt geplaatst in de bredere context van filosofische reflectie op de specifieke discipline. Alumni van beide bacheloropleidingen waren te spreken over hun genoten opleiding. Ze studeren doorgaans verder in een aanverwante masteropleiding en ervaren daarbij geen aansluitingsproblemen.

Conclusie

Het panel oordeelt dat standaard 4 voldoet.

Eindoordeel

Het oordeel van het panel over de B Filosofie en B Filosofie van een Bepaald Wetenschapsgebied is positief.

Ontwikkelpunten

BA Filosofie en BA FveW:

1. Betrek de facultaire raad van advies en de alumni actiever bij het vaststellen van de doelen en inhoud van het programma.
2. Formuleer per opleiding de visie op onderwijstaal en zorg voor inhoudelijke verantwoording waar een andere taal en anderstalige opleidingsnaam wordt gehanteerd.
3. Verbeter de diversiteit in het docententeam, waaronder het evenwicht tussen mannen en vrouwen.
4. Maak in het toetsprogramma het verband inzichtelijk tussen de specifieke leerdoelen van cursusonderdelen en de beoogde leerresultaten op opleidingsniveau.
5. Werk de beoordelingsprocedure van de bachelorscriptie gedetailleerd uit en zorg dat de beoordelingen duidelijk maken hoe de waardering van verschillende onderdelen tot het eindcijfer heeft geleid.

6. Registreer ook onvoldoende resultaten van de bachelorscripties om zicht te houden op langstudeerders en eventuele problemen in het afstudeertraject sneller te signaleren.
7. Faciliteer de examencommissie ruimhartiger zodat de commissie haar takenpakket behoorlijk kan uitvoeren en meer proactief kan optreden, er een volgbare (digitale) papierstroom wordt opgebouwd die nodig is voor de kwaliteit van beleids- en besluitvorming en ieder goed zijn rol pakt.

BA FveW:

1. Maak actieve deelname aan onderwijs van filosofische basisvaardigheden een verplichting voor FveW-studenten.
2. Bouw in het scriptie- en beoordelingsproces van de bachelorscriptie FveW nadrukkelijker in dat het onderzoek wordt geplaatst in de bredere context van filosofische reflectie op de specifieke discipline.

Bijlage 1. Beoogde leerresultaten

Programmaleeruitkomsten bachelor Filosofie 2023-2024

<i>Dublin-descriptoren</i>	
<i>Afgestudeerden van de opleiding beschikken over:</i>	
Kennis en inzicht	<ol style="list-style-type: none"> 1. overzicht van de hele geschiedenis van de westerse filosofie; 2. overzicht van de klassieke systematische vakgebieden van de westerse filosofie; 3. inleidende kennis van de drie specialisaties die de faculteit aanbiedt: geschiedenis van de filosofie, theoretische filosofie en ethische, sociale en politieke filosofie; 4. verdergaande kennis van en inzicht in tenminste één van de drie bovengenoemde specialisaties; 5. enige kennis van en enig inzicht in de inhoud en/of methoden van een niet-filosofisch wetenschapsgebied, bij voorkeur zodanig dat van samenhang met de filosofische vakken sprake is; 6. kennis van en inzicht in de maatschappelijke en culturele betekenis van de filosofie.
<i>Afgestudeerden van de opleiding zijn in staat:</i>	
Toepassing van kennis en inzicht	<ol style="list-style-type: none"> 7. onder begeleiding een filosofische vraagstelling te concipiëren en onder begeleiding een filosofisch onderzoek van beperkte omvang te verrichten; 8. relevante literatuur op te zoeken en te bestuderen. 9. de geleerde bibliografische vaardigheden toe te passen.
<i>Afgestudeerden van de opleiding zijn in staat:</i>	
Oordeelsvorming	<ol style="list-style-type: none"> 10. theorieën en standpunten uiteen te zetten en te verdedigen; 11. op kritische wijze te reflecteren op de bestudeerde theorieën en standpunten.
<i>Afgestudeerden van de opleiding zijn in staat:</i>	
Communicatie	<ol style="list-style-type: none"> 12. schriftelijk op gestructureerde wijze verslag te doen van de resultaten van een filosofisch onderzoek van beperkte omvang; 13. over de verschillende aspecten van het onderzoek mondeling te communiceren;
<i>Afgestudeerden van de opleiding beschikken over:</i>	
Leervaardigheden	<ol style="list-style-type: none"> 14. voldoende wetenschappelijk niveau om tot een geëigende masteropleiding toegelaten te kunnen worden, dan wel zich met succes op de arbeidsmarkt te begeven.

Bachelor programme Philosophy of a Specific Discipline

Dublin-descriptoren		Programmaleeruitkomsten bachelor
<i>Graduates of the degree programme have:</i>		
1. Knowledge and understanding	1. 2. 3. 4.	knowledge and understanding of the specific discipline at least at first and second year bachelor level, by means of course units that are provided by the faculty of the specific discipline; knowledge and understanding of core parts of philosophy, both historical and systematic; knowledge and understanding of core parts of the philosophy of the specific discipline, especially core concepts, theories, problems and methods; understanding of the academic and societal importance of philosophy in general and philosophy of the specific discipline particularly;
<i>Graduates of the degree programme have:</i>		
2. Applying knowledge and understanding	5. 6. 7.	the ability to make a research plan of limited size and to carry out the research under supervision; the ability to find and study relevant literature; the ability to apply bibliographic skills.
<i>Graduates of the degree programme have:</i>		
3. Making judgements	8. 9. 10.	the ability to critically process knowledge and insights from relevant academic literature; the ability to situate research in the specific discipline in the broader context of philosophical reflection on the specific discipline; the ability to apply philosophical skills to problems, theories and debates in the specific discipline.
<i>Graduates of the degree programme have:</i>		
4. Communication	11. 12.	the ability to explain and defend theories and points of view; the ability to critically reflect on the theories and points of view they have studied.
<i>Graduates of the degree programme have:</i>		
5. Academic skills	13.	sufficient academic knowledge and skills to either be admitted to a relevant master degree programme or to successfully enter the labour market.

Bijlage 2. Opleidingscurriculum

Bacheloropleiding Filosofie

Semester I		Semester II	
Periode 1	Periode 2	Periode 3	Periode 4
Ethiek 1 23 (7,5 ECTS)	Logica en Argumentatietheorie 48 (7,5 ECTS)	Sociale en Politieke Filosofie 1 97 (7,5 ECTS)	Epistemology and Philosophy of Science 1 21 (7,5 ECTS)
Hist. of Philosophy 1: Ancient philosophy 39 (7,5 ECTS)	Gesch. vd Filosofie 2: Middeleeuwen 32 (7,5 ECTS)	Hist. of Philosophy 3: Early Modern period 40 (7,5 ECTS)	Gesch. vd Filosofie 4 De 19 ^e en 20 ^e eeuw 33 (7,5 ECTS)

Jaar 2

Semester I		Semester II	
Periode 1	Periode 2	Periode 3	Periode 4
Philosophy of mind: Lichaam, brein, geest 73 (7 ECTS)	Ethiek 2: Morele verantwoordelijkheid 24 (7 ECTS)	Logic and Epistemology 49 (7 ECTS)	Epistemology and Philosophy of science 2 22 (7 ECTS)
History of philosophy 5: Language and reality 34 (7 ECTS)	History of Philosophy 6: Hermeneutics 41 (7 ECTS)	Ethiek 2: Meta-ethiek 59 (7 ECTS)	Sociale en Politieke Filosofie 2 98 (7 ECTS)
Mondelinge filosofische vaardigheden 62 (2 ECTS)		Buiten de muren 10 (2 ECTS)	

Jaar 3

Semester I		Semester II	
Periode 1	Periode 2	Periode 3	Periode 4
Minorruimte (30 ECTS)		Keuzeruimte (15 ECTS)	Keuzeruimte (5 ECTS)
		Bachelorscriptie cursus en –scriptie 8,9 (10 ECTS)	

Keuzevakken in het derde jaar (2022-2023)

Keuzevakken Geschiedenis van de Filosofie
Introduction to Asian Philosophical Traditions
Existence and Democracy
Early Modern Women Philosophers
Eternal Philosophy: Metaphysical Monism
Heidegger's Being and Time
Ancient Buddhist Philosophy
Wittgenstein's Philosophical Investigations
Modernity and Religion
Doctrine and Drama in Plato's Republic
Keuzevakken Ethiek, Sociale en Politieke Filosofie
Feminist Ontology
Philosophy of Art
Critical Theory
Kant on Freedom, Property and the State
Complicity: War, Gender and Race
Global Justice
Constitutivism
Philosophy of the Social Sciences
Democratic Theory
Rousseau's Legal and Political Philosophy
Professionele Ethiek (bij faculteit GGW)
Keuzevakken Theoretische Filosofie
Philosophy of Illness and Medicine
Fiction and Poetry
Philosophy and Mental Disorders
Analytic Existentialism
Nonhuman and Human Minds
Philosophy of AI and Cognition
Philosophy of the Life Sciences
Philosophy of the Natural Sciences
Philosophical Problems and Logical Solutions
Advanced Logic (bij faculteit FSE)

Bacheloropleiding Filosofie van een Bepaald Wetenschapsgebied

Opzet opleiding

Niet-filosofisch onderdeel	Studielast
Propedeutische fase niet-filosofisch wetenschapsgebied (Module 1)	60 ECTS
Vakken uit de postpropedeutische fase van het niet-filosofische wetenschapsgebied (Module 2)	60 ECTS
Totaal	120 ECTS

Filosofisch onderdeel	Studielast
Zes inleidende vakken (vormen samen ook de Minor in Philosophy)	30 ECTS
Een specialisatievak in de filosofie van het wetenschapsgebied en hieraan verbonden practica	5 ECTS
Drie verdiepingvakken van de lijst voor het betreffende wetenschapsgebied en/of van de lijst algemene verdiepingvakken (zie bijlage 5)	15 ECTS
Bachelorscriptie en scriptie cursus	10 ECTS
Totaal	60 ECTS

Filosofisch onderdeel

Inleidende vakken	Studielast
History of philosophy 1	5 ECTS
Reasoning and Arguing	5 ECTS
Social and Political Philosophy	5 ECTS
Introduction to Ethics	5 ECTS
History of Philosophy 2	5 ECTS
Philosophy of Science	5 ECTS
Totaal	30 ECTS

Verdiepingsvakken per wetenschappelijke discipline (2023-2024)

Natural sciences

Q	courses	ECTS	department
1	Ethics of AI	5	EF
1	Philosophy of Mind: Lichaam, Brein, Geest	7	TF
2	Nonhuman and Human Minds	5	TF
2	Philosophical Problems and Logical Solutions	5	TF
3	Philosophy of the Life Sciences	5	TF
3	Philosophy of AI and Cognition	5	TF
3	Advanced Logic (Verbrugge)	5	FSE
4	Philosophy of Illness and Medicine	5	TF
4	Epistemology and Philosophy of Science 2	7	TF

Life Sciences

Q	courses	ECTS	department
1	Ethics of AI	5	E
1	Philosophy of Mind: Lichaam, Brein, Geest	7	T
2	Nonhuman and Human Minds	5	T
2	Philosophical Problems and Logical Solutions	5	T
3	Philosophy of the Natural Sciences	5	T
3	Philosophy of AI and Cognition	5	T
3	Wittgensteins Philosophical Investigations	5	H
4	Philosophy of Illness and Medicine	5	T
4	Epistemology and Philosophy of Science 2	7	T

Cognitive Sciences

Q	courses	ECTS	department
1	Philosophy of Language: Fiction, Imagination and Lying	5	TF
1	Ethics of AI	5	ESPF
1	Philosophy of Mind: Lichaam, Brein, Geest	7	TF
2	Nonhuman and Human Minds	5	TF
2	Philosophical Problems and Logical Solutions	5	TF
2	History of Philosophy 6: Global Hermeneutics	7	GF
3	Philosophy of the Life Sciences	5	TF
3	Advanced Logic (Verbrugge)	5	FSE
3	Philosophy of Argument	5	TF
3	Kant's Critique of Pure Reason	5	H
3	Wittgenstein's Philosophical Investigations	5	H
4	Philosophy of Illness and Medicine	5	T
4	Epistemology and Philosophy of Science 2	7	T

Economic and Social Sciences

Q	courses	ECTS	department
1	Contemporary Critical Theory	5	ESPF
1	Ethics of AI	5	ESPF
2	Existence and Democracy	5	GF
2	Privacy and the Digital Public Sphere	5	ESPF
3	Global Justice	5	ESPF
3	Philosophy of Work	5	ESPF

3	Kant's Critique of Pure Reason	5	GF
3	Wittgenstein's Philosophical Investigations	5	GF
4	Doctrine and Drama in Plato's Republic	5	GF
4	The Philosophy of Hume	5	GF
4	Rousseau's Legal and Political Philosophy	5	ESPF
4	Sociale en Politieke Filosofie 2	7	ESPF

Political Science

Q	courses	ECTS	department
1	Contemporary Critical Theory	5	ESPF
1	Ethics of AI	5	ESPF
1	Faith and Reason	5	GF
2	Existence and Democracy	5	HGF
2	Privacy and the Digital Public Sphere	5	ESPF
3	Global Justice	5	ESPF
3	Philosophy of Work	5	ESPF
3	Philosophy of Argument	5	TF
3	Wittgenstein's Philosophical Investigations	5	GF
4	Modernity and Religion	5	ESPF/GF
4	Doctrine and Drama Plato's Republic	5	GF
4	The Philosophy of Hume	5	HGF
4	Rousseau's Legal and Political Philosophy	5	ESPF
4	Sociale en Politieke Filosofie 2	7	ESPF

History

Q	courses	ECTS	department
1	Faith and Reason	5	GF
1	Contemporary Critical Theory	5	ESPF
1	History of Philosophy 5: Language and Reality	7	GF
2	Early Modern Women Philosophers	5	GF
2	Existence and Democracy	5	GF
2	History of Philosophy 6: Global Hermeneutics	7	GF
3	Kant's Critique of Pure Reason	5	GF
3	Philosophy of Argument	5	TF
3	Wittgenstein's Philosophical Investigations	5	GF
4	The Philosophy of Hume	5	GF
4	Doctrine and Drama in Plato's Republic	5	GF
4	Modernity and Religion	5	ESPF/GF
4	Sociale and Politieke Filosofie 2	7	ESPF

Arts and Culture

Q	courses	ECTS	department
1	Philosophy of Language: Fiction, Imagination and Lying	5	T
1	Faith and Reason	5	H
1	Contemporary Critical Theory	5	E
1	History of Philosophy 5: Language and Reality	7	H
2	Early Modern Women Philosophers	5	H
2	Existence and Democracy	5	H
2	History of Philosophy 6: Global Hermeneutics	7	H
3	Philosophy of Art	5	E
3	Philosophy of Argument	5	T
3	Wittgenstein's Philosophical Investigations	5	H

4	Doctrine and Drama in Plato's Republic	5	H
4	The Philosophy of Hume	5	H
4	Modernity and Religion	5	H/E
4	Sociale and Politieke Filosofie 2	7	E

General course units

Q	courses	ECTS	department
1	Analytic Existentialism	5	T
1	Introduction to Asian Philosophical Traditions	5	H
1	Free Will	5	E
2	Ethiek 2: Morele verantwoordelijkheid	7	E
3	Ethiek 3: Meta-ethiek	7	E
3	Logic and Epistemology	7	T
3	Ancient Buddhist Philosophy: Friendliness & Freedom	5	H

Students may choose a **maximum of two general course units** (12-14 ECTS). Assignments and final papers for these course units must be relevant to the discipline in question.

Bijlage 3. Bezoekprogramma

Woensdag 8 november 2023

15.15 17.15 Vooroverleg panel en mogelijkheid spreekuur

Dinsdag 14 november 2023

08.45 09.00 Ontvangst en welkom
09.00 10.30 Vooroverleg panel en mogelijkheid open spreekuur (panel intern)
10.30 11.15 Gesprek opleidingsmanagement
11.15 11.50 Pauze en intern overleg panel
11.50 12.40 Gesprek studenten bachelors Filosofie en FveW
12.40 13.30 Lunch en intern overleg panel
13.30 14.15 Gesprek docenten bachelors
14.15 14.45 Pauze / intern overleg
14.45 15.35 Gesprek studenten masters Filosofie en PSH
15.35 15.45 Pauze / intern overleg
15.45 16.30 Gesprek docenten master
16.30 17.45 Intern overleg panel

Woensdag 15 november 2023

08.45 09.00 Ontvangst
09.00 09.45 Gesprek studenten research master
09.45 09.50 Pauze en intern overleg panel
09.50 10.35 Gesprek docenten research master
10.30 11.00 Pauze en intern overleg panel
11.00 11.45 Gesprek examencommissie en studieadviseurs
11.45 12.30 Voorbereiden eindgesprek (panel intern)
12.30 13.15 Lunch (panel intern)
13.15 14.00 Eindgesprek opleidingsmanagement
14.00 16.00 Opstellen bevindingen (panel intern)
16.00 16.45 Ontwikkelgesprek
16.45 17.00 Mondelinge rapportage bevindingen panel

Bijlage 4. Geraadpleegde materialen

Het panel heeft voorafgaand aan het bezoek vijftien eindwerken van de BA Filosofie en zestien eindwerken van de BA FveW bestudeerd. De gegevens van de eindwerken zijn op aanvraag beschikbaar bij Academion. Daarnaast heeft het panel voor en tijdens het bezoek onder andere de volgende materialen geraadpleegd:

- Zelfevaluaties Bachelor Filosofie en Bachelor FveW
- NVAO-rapport en NVAO-besluit RUG Filosofie (2018)
- ITK-besluit Rijksuniversiteit Groningen (2019)
- Research assessment report Philosophy 2012-2017
- Strategisch Plan RUG 2021-2026
- Onderwijs- en examenregeling (OER) BA Filosofie 2023-2024 en BA Philosophy of a Specific Discipline 2023-2024
- QAA Subject Benchmark Statement: Philosophy (2019)
- Domeinspecifiek referentiekader Wijsbegeerte (2016)
- Gedragscode voertaal van de RUG (Nederlands/Engels)
- Faculty of Philosophy language policy
- Bevorderingsbeleid Faculteit Wijsbegeerte, herzien mei 2023
- Studiegids Filosofie 2023-2024
- Cursusmateriaal beschikbaar gesteld in Brightspace, inclusief een selectie gemaakt werk:

Opleiding	Jaar/fase	Vak	Jaar	Gemaakt werk*	Bijzondere onderwijsvorm / opmerkingen
BA Filosofie	1	<ul style="list-style-type: none"> o Ethiek 1 o Logica & argumentatietheorie 	23-24 23-24	+	
	2	<ul style="list-style-type: none"> o GF 5: Taal en werkelijkheid o GF 6: Global Hermeneutics o Buiten de Muren 	23-24 22-23 22-23	+	
BA FveW	intro/minor	<ul style="list-style-type: none"> o Social & Political Philosophy 	23-24		
	specialisatie	<ul style="list-style-type: none"> o Philosophy of AI & Cognition o Philosophy of Humanities, with corresponding practical Philosophy of Humanities 	22-23 22-23 22-23	+	+ discussion board & practicals
BA-3 keuzevakken	GF	<ul style="list-style-type: none"> o Wittgenstein's Philosophical Investigations o Early Modern Women Philosophers 	22-23 22-23	+	+ Vlog via Opleidingsbeoordeling 2023
	ESPF	<ul style="list-style-type: none"> o Complicity: War, Gender and Race o Critical theory o Philosophy of Art 	22-23 22-23 22-23		+ flipped classroom
	TF	<ul style="list-style-type: none"> o Analytic Existentialism o Philosophy and Mental Disorders 	23-24 22-23		+ discussion board

* Gemaakt werk is in te zien: ofwel in de Brightspace-cursus zelf onder Assessment, ofwel via de Brightspace-omgeving Opleidingsbeoordeling 2023 (best practices, overige materialen), zie (+).

- Toetsplan Faculteit Wijsbegeerte 2023-2024 (Nederlands/Engels)
- RUG Toetsbeleid 2021-2026 (Nederlands/Engels)
- Short teacher's guide to philosophy exams
- Syllabus example Master PSH Introduction
- Thesis assessment form

- Documentatie opleidingscommissie: jaarverslagen 2021-22, 2022-23, 2023-24; Report Diversity in the BA Philosophy Curriculum (2022)
- Documentatie examencommissie: jaarverslagen 2020-21, 2021-22 met bijlage Plan werkwijze; Facultaire Richtlijnen ChatGPT gebruik - Docenten (NL/EN), Facultaire Richtlijnen ChatGPT gebruik - Studenten (NL/EN)
- Peer reviews bij de keuzevakken (Filosofie/FveW)
- Final Report - Reforms to the Minor Program (Stahl 2023)
- Ontwikkelgesprek: toelichting op de thema's